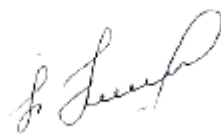


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ



Князєва Юлія Анатоліївна

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ І ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ,
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Тильчик В'ячеслав В'ячеславович,

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

проректор із наукової роботи.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Віхляєв Михайло Юрійович,

Видавничий дім «Гельветика»,

заступник директора;

кандидат юридичних наук, доцент

Маркін Сергій Ігорович,

адвокат.

Захист відбудеться «29» березня 2024 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 74, корп. 5, кім. 202-б.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2, кім. 101).

Автореферат розісланий «29» лютого 2024 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



Ш.Н. Гаджиєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За сучасних умов глобальних трансформаційних державотворчих і правотворчих процесів в Україні, спрямованих на європейську інтеграцію, однією з актуальних проблем загальнодержавного значення та пріоритетним напрямом державної політики є захист прав дітей, зокрема дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків. Саме тому питання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, має проводитися з боку держави в найвищих інтересах дитини для забезпечення стабільних і гармонійних умов її життя. Реалізація права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання в безпечному сімейному оточенні, запобігання безпритульності серед дітей та сирітству, активізація національного усиновлення (як форми влаштування) порівняно з міждержавним є одним із першочергових завдань держави. Вкладаючи ресурси в дитинство, держава зміцнює майбутні перспективи, забезпечує стабільність добробуту родини, готує активних громадян, здатних займатися державними й суспільними справами, упевнено спрямовувати курс розвитку демократичної правової держави.

Варто зауважити, що в Україні дитинство на конституційному рівні проголошене цінністю, що охороняється державою (ст. 51 Конституції України). Основний Закон України гарантує законодавче забезпечення вирішення соціальних проблем дітей, які потребують особливої підтримки й допомоги держави, адже ст. 52 Конституції України закріплює, що всі діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу.

Згідно зі статистичною інформацією в державі налічується близько 70 тисяч таких дітей. Так, за даними матеріалів статистичних збірників «Соціальний захист населення України», виданих Державною службою статистики України, загальна кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на кінець 2019 р. становила 68 877 осіб; у 2020 р. – 68 533 дитини; у 2021 р. – 67 586 дітей. Кількість усиновлених (влаштованих) становила 2 878 дітей (2019 р.), 1 964 дитини (2020 р.), 2 150 дітей (2021 р.). Упродовж 2019–2021 рр. із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, громадянами України усиновлено відповідно 2 491, 1 709 та 1 869 дітей, іноземними громадянами – 387, 255, 281 дитину відповідно. Водночас складно вести мову про статистику 2022 р. та 2023 р. через воєнні дії на території України. Це свідчить про необхідність фокусування уваги держави на масштабному поширенні процесу зростання дитячого сирітства в Україні, запобіганні негативному суспільному феномену щодо збільшення кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки створення сприятливих умов для влаштування соціально незахищених категорій дітей, повноцінне виховання, сімейне піклування, належне навчання та гідний розвиток підростаючого покоління є основою майбутнього існування громадянського суспільства, самозбереження української нації та людської цивілізації загалом.

Безперечно важливі положення, закріплені в нормативно-правовому документі, спрямованому на профілактику сирітства в Україні, – Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 рр., у якій зазначено: «Курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів зі світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовуються на підтримку сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї або середовищі, максимально наближеному до сімейного». Таке стратегічне позиціонування державної (публічної) політики, яка зазвичай утілюється в законодавчих актах, набуває особливої актуальності й щодо адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання роботи становили праці таких учених, як В.Б. Авер'янов, К.І. Березовська, Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, О.І. Боднарчук, М.Ю. Віхляєв, В.В. Галуцько, В.М. Гаращук, О.О. Грабовська, О.В. Губанова, К.Г. Домбровський, О.Ю. Дрозд, В.Ю. Євко, Л.М. Зілковська (Токарчук), Л.В. Кальченко, О.І. Карпенко, Н.В. Коломоєць, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Е.В. Костіна, О.П. Костюшко, Л.Ф. Кривачук, В.А. Кройтор, В.І. Курило, Я.О. Лакійчук, Л.В. Лешанич, А.М. Мамульчик, С.І. Маркін, В.Ю. Москалюк, О.О. Навроцький, Р.М. Опацький, О.Я. Савчук, О.О. Свіжа, В.В. Тильчик, Ю.Ю. Черновалюк, І.А. Яніцька, І.В. Ярмолинська, Л.П. Ящук та інші. Однак на сьогодні відсутні комплексні монографічні праці, у яких би повно й усебічно розглядалися засади адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, а у виконаних наукових дослідженнях зазначена проблема аналізувалася фрагментарно або в межах широкої адміністративно-правової проблематики, без відповідного комплексного підходу, що свідчить про необхідність узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу та надання характеристики сучасних тенденцій розвитку адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. Тому більш глибокого й детального вивчення потребує питання адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2020–2025 рр.; проєктів прикладних досліджень із фінансуванням за рахунок коштів Державного бюджету України «Інституціоналізація антикорупційних трансформацій законодавства і практики його застосування у сфері публічно-правових відносин в Україні», «Елімінація корупційних загроз національній безпеці України інструментами міжнародного права із застосуванням цифрових технологій», «Організаційно-правові механізми забезпечення відбудови повоєнної України в умовах інтеграції до Європейського Союзу»; проєктів у межах виконання тем із державною

реєстрацією «Дослідження проблем теорії службового права в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0120U000374), «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0129U000370); проєкту «Загальноєвропейська конвергенція правових, економічних та культурологічних основ попередження корупції» (номер проєкту 611790-EPP1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE) у межах напрямку «Жан Моне» (Jean Monnet) Програми Європейського Союзу Erasmus+ за підтримки Виконавчої агенції з питань освіти аудіовізуальних засобів і культури ЄКЄС (EACEA EU); планів роботи Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем службового права Національної академії правових наук України. Крім того, тема дослідження пов'язана з підготовкою змін до національного законодавства та безпосередньо стосується Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, та Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 рр., схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р. Також робота спирається на акти Національної академії правових наук України, зокрема Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначені Стратегією Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., що затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21, тощо.

Мета та задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб на основі наукового аналізу, вивчення й узагальнення теоретичних розробок, чинного законодавства України та практики його застосування визначити та комплексно дослідити особливості адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, виявити недоліки і протиріччя, притаманні цьому процесу, а також обґрунтувати найбільш оптимальні шляхи їх усунення з урахуванням сучасної соціально-економічної і політичної ситуації, міжнародних правових стандартів та розбудови повоєнної України, сформулювати пропозиції відповідних змін до чинного законодавства.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні *задачі*:

- визначити поняття та проаналізувати форми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України;
- проаналізувати генезу дослідження адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України;
- проаналізувати систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського

підклування, за законодавством України та охарактеризувати їхній правовий статус;

- визначити особливості процедурних аспектів влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України;

- проаналізувати основні проблеми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України в умовах воєнного стану та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з адміністративно-правовим регулюванням влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та виконання завдань дисертації зумовили використання як методологічної основи роботи сукупність таких методів і прийомів наукового пізнання. Застосування загальнонаукових методів (історичного, логічного, узагальнення, системного аналізу тощо) дозволило всебічно проаналізувати предмет дослідження та сформулювати відповідні висновки. Спеціальні методи (порівняльно-правовий, кореляційний, документальний аналіз, моделювання тощо) дозволили досягти поставленої мети, всебічно дослідити концептуальні завдання та отримати обґрунтовані результати. Історичний метод наукового пізнання використано під час з'ясування генези доктринального дослідження адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, виявити зв'язок минулого та сьогодення (підрозділ 1.2). Застосування логіко-семантичного методу дало змогу сформулювати основні дефініційні конструкції, що вживаються у роботі (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3). Метод узагальнення використовувався для характеристики адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України у розвитку та взаємозв'язку, виявлення основних напрямів і закономірностей загалом (підрозділи 1.1, 1.2), формулювання висновків. Системний аналіз, логічний метод дозволили з'ясувати сутність, виокремити основні властивості та характеристики адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, встановити співвідношення із суміжними правовими поняттями (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 2.3). Для формулювання пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства (розділ 3) було використано методи моделювання, аналізу та синтезу.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади (зокрема, накази Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я

України тощо), органів місцевого самоврядування, міжнародні нормативно-правові акти, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, результати нормопроєктної роботи.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Державної служби статистики України, відомості, розміщені на офіційних вебсайтах суб'єктів публічної адміністрації, правова публіцистика, енциклопедичні, довідникові джерела.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісних комплексних досліджень, що присвячені адміністративно-правовому регулюванню влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення та висновки, запропоновані здобувачем, зокрема:

уперше:

- запропоновано визначення поняття «влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (у контексті сфери об'єктивізації адміністративно-правового регулювання) як передачі прав та обов'язків (включно з обов'язками з утримання, виховання, навчання, відповідальності за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини) щодо захисту прав (зокрема, забезпечення права на виховання в сім'ї) та законних інтересів (зокрема, законного представництва) дитини від однієї особи (суб'єкта) до іншої з наданням відповідного статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, і застосуванням ефективною оптимальної форми влаштування дитини;

- обґрунтовано доцільність визначення влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як об'єкта адміністративно-правового регулювання через наявну сукупність ознак (є впливом норм адміністративного права на поведінку суб'єктів, які беруть участь у процесі влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; є специфічною, упорядкованою адміністративно-правовими нормами діяльністю органів публічної адміністрації щодо реалізації правових приписів із влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; здійснюється за допомогою відповідних адміністративно-правових засобів; має організований характер, оскільки пов'язується з конкретними відносинами; має цілеспрямований і результативний характер, метою якого є забезпечення належних умов для виховання й розвитку, а також захисту прав, свобод та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, тощо);

- визначено етапи становлення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема: 1) архаїчний період (родинно-общинне регулювання) – від середини VI ст. до початку X ст.; 2) феодалний період (княже й церковно-монастирське регулювання) – з кінця X ст. до початку XVIII ст.; 3) самодержавний період (імперсько-державне регулювання) – з другої половини XVIII ст. до початку

XX ст.; 4) радянський період (бюрократичне регулювання) – 1917–1991 рр.; 5) новітній період (демократично-правове регулювання) – з 1991 р. й дотепер;
удосконалено:

- доктринальні положення щодо форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- теоретичні положення стосовно системи суб'єктів адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- наукові підходи щодо процедурних аспектів влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які знаходять свій вияв у низці ознак, притаманних такій процедурі;

набули подальшого розвитку:

- положення щодо основних перспектив нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- теоретичні положення щодо формулювання пропозицій стосовно можливих шляхів вирішення проблем адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у воєнний період.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідницькій діяльності* – у подальших наукових дослідженнях сутності та специфіки адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України;
- *правотворчості* – у процесі підготовки наукових висновків щодо проєктів законів України та підзаконних актів, а також для вдосконалення тезаурусу актів законодавства України;
- *правозастосовній діяльності* – для подальшого вдосконалення функціонування системи органів державної влади, які забезпечують адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України;
- *навчальному процесі* – під час підготовки підручників, посібників, інших навчально-методичних матеріалів із дисциплін «Адміністративне право України», «Адміністративно-процесуальне право», «Правове регулювання адміністративних процедур» та спецкурсів, присвячених адміністративно-правовому регулюванню влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, а також у процесі викладання цих дисциплін і спецкурсів.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження обговорювалися на кафедрі конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету, а також були оприлюднені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period» (м. Рига, Латвія, 2022 р.), «New approaches and current legal research» (м. Рига, Латвія, 2022 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження було опубліковано 6 наукових праць, зокрема 4 наукові статті (з них 3 статті – у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні) та 2 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, у тому числі основного тексту – 194 сторінки. Список використаних джерел налічує 272 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами; сформульовано мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію результатів і публікації, структуру роботи.

Розділ 1 «Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України як об'єкт адміністративно-правового регулювання» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття та форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України»* розкрито особливості правового регулювання відносин у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні, яке відбувається на підставі норм права різної галузевої приналежності (міжнародного, конституційного, цивільного, сімейного, кримінального тощо). Водночас доведено, що значуща й досить важлива складова частина такого комплексного регулювання зазначеної сфери належить також адміністративному праву (зокрема, у контексті регулювання відносин між публічними та приватними суб'єктами щодо реалізації державної політики відповідного спрямування, щодо адміністративно-процедурного складника тощо), що вимагає ретельного дослідження саме цього напрямку.

На підставі наукових позицій таких учених-адміністративістів, як Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Зуй, О.М. Єщук, І.П. Голосніченко, В.К. Колпаков, Я.О. Лакійчук, В.В. Галуцько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, С.О. Короед та інші, сформульовано основні ознаки, які певною мірою розкривають особливості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також визначено авторське поняття такого регулювання.

З урахуванням положень словникової, довідникової, наукової адміністративно-правової літератури з'ясовано та сформульовано поняття «влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування», яке запропоновано закріпити на нормативному рівні з метою уникнення термінологічної плутанини. Запропоновано визначення поняття форм

влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, охарактеризовано відповідні форми та надано їх авторську класифікацію.

Доведено, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є об'єктом адміністративно-правового регулювання.

У підрозділі 1.2 *«Гене́за адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування»* акцентовано на тому, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як комплексний соціальний феномен вивчають у різних аспектах на міждисциплінарному рівні. У зв'язку із цим проблематика влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за своєю суспільною значимістю завжди привертала увагу дослідників із різних галузей науки, а саме психологів, соціологів, правників тощо. В адміністративно-правовій сфері умовно виокремлено два напрями дослідження: 1) загальний – як державне регулювання сім'ї, дитинства, сімейної політики, функцій окремих органів публічного адміністрування; 2) спеціальний, що характерний безпосередньо для адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Звернено увагу на наукові роботи (їх автори – Е.В. Костіна, О.І. Боднарчук, О.О. Навроцький, Н.В. Коломоець, О.Я. Савчук, Р.М. Опацький, А.М. Мамульчик, Ю.І. Олифіренко, Ю.П. Харченко, К.Г. Домбровський та інші фахівці), які стосуються окремих адміністративно-правових аспектів сфери захисту й охорони дитинства та фрагментарно розкривають проблему, що пов'язана з адміністративно-правовим регулюванням влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Водночас констатовано доцільність та актуальність проведення комплексного дослідження, присвяченого адміністративно-правовому регулюванню влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема висвітленню генези цього процесу, що сприятиме більш глибокому теоретичному розумінню нинішніх проблемних аспектів, які потребують свого вирішення, а в практичному значенні безумовно підвищить ефективність нормативно-правового регулювання зазначеної сфери.

Охарактеризовано та висвітлено особливості генези адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Визначено періодизацію (етапи) генези адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, із зазначенням часових меж та характеристики кожного з етапів. Досліджено еволюцію органів публічної влади, які здійснюють публічне адміністрування у відповідній специфічній сфері відносин. Проведено історичний аналіз розвитку нормативно-правового регулювання щодо влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Розділ 2 «Особливості адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Нормативно-правове забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України»* обґрунтовано, що дослідження складових елементів системи нормативно-правової основи адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України дає змогу комплексно відобразити сукупність нормативно-правових актів, які містять норми щодо регулювання відповідних суспільних відносин та визначають правила поведінки, що є обов'язковими для суб'єктів таких відносин.

З огляду на системний і комплексний характер усієї сукупності нормативно-правових актів, які застосовуються для адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, умовно виокремлено два блоки таких актів: міжнародні та національні. Проаналізовано їх зміст і предмет регулювання. Зроблено висновок про наявність істотного нормативно-правового підґрунтя з урахуванням положень міжнародних актів. Водночас у період глобалізації факт поєднання національного законодавства з міжнародним отримує подальший розвиток у наукових доктринах і концепціях та знаходить дедалі більше вираження в законотворчій і правозастосовній практиці. Проаналізовано положення національного законодавства, яке впливає на предмет дослідження, зокрема й ті норми, які стосуються особливостей влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, саме в умовах воєнного стану (прийняті впродовж 2022–2023 рр. акти).

У підрозділі 2.2 *«Суб'єкти адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України»* обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні здійснюється систематизовано й послідовно через спеціально уповноважені на це державні органи, правовий статус яких (з комплексом повноважень, гарантій діяльності, підстав для відповідальності) закріплений у нормативно-правових актах. Аналіз доктринальних положень фахової юридичної літератури дав змогу виділити головну особливість адміністративно-правового регулювання, яка полягає в тому, що такі правові відносини виникають у зв'язку з реалізацією уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації, що наділені державно-владними повноваженнями, своєї компетенції в межах публічного адміністрування в певній галузі. Тобто обов'язковими учасниками адміністративних правовідносин у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, мають бути органи публічного (державного й самоврядного) управління (публічна адміністрація, її посадові та службові особи). Запропоновано авторське визначення поняття «публічна адміністрація у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування».

З огляду на положення чинного законодавства, загальнотеоретичні та галузеві фахові наукові дослідження, а також із метою системного погляду на правовий статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, запропоновано умовно поділяти їх на дві групи: суб'єктів загальної компетенції та суб'єктів спеціальної компетенції. Проаналізовано їхній правовий статус, повноваження, роль в адміністративно-правовому регулюванні влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; виокремлено ознаки, притаманні системі суб'єктів забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України.

У підрозділі 2.3 *«Процедурні аспекти влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України»* доведено, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за своєю сутністю, тривалістю, стадійністю, документальним оформленням є досить складною процедурою. Порядок і послідовність проходження відповідної процедури складається з певних стадій та здійснюється відповідними органами за правилами, що встановлені законодавством. Акцентовано на процедурному характері відповідних відносин.

Розкрито сутність основних стадій процедури влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (із зазначенням нормативно-правової регламентації, суб'єктів, строків, вимог до документального оформлення тощо). Визначено підстави надання дитині статусу дитини-сироти або статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, та наведено випадки, коли дитина втрачає відповідний статус. Проаналізовано особливості тимчасового влаштування дитини, яка залишилася без батьківського піклування, зокрема дитини, розлученої із сім'єю. Звернено увагу на нормативно-правові вимоги до осіб (сім'ї), до яких може бути влаштована дитина. Досліджено особливості державного контролю за дотриманням прав і свобод дітей під час влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сформульовано основні ознаки, притаманні процедурі влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Розділ 3 «Проблеми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення» присвячений критичному аналізу проблем адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, які можуть виникати у зв'язку із запровадженням на території України правового режиму воєнного стану. Це не означає, що за мирних умов у зазначеній сфері не виникали проблеми, однак стан війни підвищує їх обсяг та загострює їхні наслідки. Під час війни держава функціонує в особливих умовах, повинна долати нові загрози, пристосовуватися до нових викликів, серед яких, зокрема, – необхідність забезпечення дієвого механізму адміністративно-правового регулювання

влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Запропоновано умовно поділити проблеми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану на декілька груп (проблеми нормативного, процедурного, економічного, соціального характеру).

Зосереджено увагу на новаціях у сфері, що досліджується, зокрема запровадженні цифрових технологій для спрощення надання допомоги дітям у воєнний час (наприклад, розроблення чат-боту в межах запровадження загальнонаціональної програми «Дитина не сама», де є розділ для подання заяви громадянами України та іноземними організаціями, які бажають тимчасово прихистити дитину або групи українських дітей; ведення Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Діти», Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, державного порталу – інформаційної платформи «Діти війни» тощо).

Запропоновано оптимальні шляхи вирішення проблем адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема й у післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо комплексного дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Запропоновано під влаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, розуміти передачу прав та обов'язків (включно з обов'язками з утримання, виховання, навчання, відповідальності за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини) щодо захисту прав (зокрема, забезпечення права на виховання в сім'ї) та законних інтересів (зокрема, законного представництва) дитини від однієї особи (суб'єкта) до іншої з наданням відповідного статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, і застосуванням ефективною оптимальної форми влаштування дитини. Сформульовано поняття «форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» як нормативно встановленого порядку здійснення державою своїх функцій, що регулює правовідносини щодо забезпечення провадження діяльності, пов'язаної з постійним або тимчасовим влаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ю, до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, під патронат на законних підставах.

Запропоновано закріпити зазначені дефініції в законодавстві, яке врегульовує форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Надано визначення та класифікацію форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: а) сімейна форма (влаштування

в сім'ю, що включає усиновлення, опіку та піклування, прийомну сім'ю, дитячі будинки сімейного типу); б) позасімейна форма (влаштування до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування); в) квазісімейна форма (патронат над дитиною).

2. З огляду на опрацьовані різні наукові, нормативні, публіцистичні джерела запропоновано умовний варіант періодизації становлення й розвитку адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні та надано пропозицію закріплення його в законодавстві. З урахуванням характеру систематизації законодавства та обсягу регулювання відповідної сфери виділено історичні етапи та надано їх характеристику:

1) архаїчний період (родинно-общинне регулювання) – із середини VI ст. до початку X ст. (позбавлений повноцінної правової регламентації та адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; характеризується частковим регулюванням суспільних відносин у зазначеній сфері, що ґрунтувалося здебільшого на традиціях та звичаєвому праві);

2) феодальний період (княже й церковно-монастирське регулювання) – з кінця X ст. до початку XVIII ст. (у цей час відбувалося становлення законодавчого закріплення сімейних (опіки, усиновлення) і несімейних (провідну роль у формуванні інституційних установ відігравали монастирі, у яких створювалися притулки для сиріт) форм влаштування; упроваджувалися нормативні акти іноземних держав, які досить чітко регламентували порядок (за заповітом батька, за законом, за рішенням уряду) влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування);

3) самодержавний період (імперсько-державне регулювання) – з другої половини XVIII ст. до початку XX ст. (характеризується частковим становленням засад адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; виникненням державної функції охорони й захисту дітей, які залишилися без піклування батьків, та впровадженням правової політики в цій сфері; розвитком змісту державно-управлінських перетворень; фрагментарним упорядкуванням діяльності суб'єктів публічної адміністрації (центральної і регіональної) за становим принципом; прийняттям законодавчих актів, що регулювали різні форми влаштування (опіку, піклування, усиновлення, патронат, влаштування до інституційних закладів) з деталізацією окремих елементів відповідних правових інститутів);

4) радянський період (бюрократичне регулювання) – 1917–1991 рр. (розвиток адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні розпочався з прийняттям у централізованому порядку норм радянського законодавства, яке безсистемно регламентувало порядок встановлення та зняття опіки й піклування, призначення та звільнення опікунів, права й обов'язки опікунів і піклувальників, патронат (індивідуальний і колективний), а також регулювало інститут усиновлення, який уперше був введений в українське законодавство);

5) новітній період (демократично-правове регулювання) – з 1991 р. й дотепер (з урахуванням загальноновизнаних принципів, міжнародно-правових норм і правил відбувається формування в незалежній Україні нормативно-правової бази щодо регулювання питань влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, побудова системи органів публічного адміністрування, які мають повноваження в зазначеній сфері, закріплення процедурних аспектів різних форм відповідного влаштування).

Доведено, що кожний з окреслених історичних періодів має свою специфіку та свідчить про певну наступність у дослідженні відповідного питання в правовій доктрині, хоча й за загального фрагментарного погляду вчених також простежується тенденція активності та спаду в нормотворчому процесі, приділення органами нормотворення певної уваги тим чи іншим питанням реалізації державної політики у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що дало змогу простежити поетапне формування системи адміністративно-правового регулювання в зазначеній сфері.

3. Встановлено, що система нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, загалом є сформованою та представлена двома системними й комплексними блоками: міжнародними нормативно-правовими актами, що ратифіковані Верховною Радою України, та національними нормативно-правовими актами, які представлені Конституцією України, кодифікованими й некодифікованими законами, підзаконними актами. Обґрунтовано, що виділення в системі нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, зазначених блоків нормативно-правових актів має, крім методологічного та прикладного, також теоретичне значення, оскільки узгоджується з виявленим у галузевій науці подвійним характером впливу норм права у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на суспільні відносини в Україні, у якому виділяється вузьке, або галузеве, спрямування (нормативно-правові акти, що забезпечують адміністративно-правове регулювання відносин у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування) та широке, або міжгалузеве, спрямування (нормативно-правові акти різної галузевої приналежності, що в сукупності становлять сферу дії правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування).

Аргументовано, що структурування нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, не обмежується виділенням у ньому двох розглянутих блоків нормативно-правових актів. Воно може бути здійснене, наприклад, з позицій юридичної сили нормативно-правових актів, галузевої приналежності та інших критеріїв, які мають теоретичний і практичний інтерес.

4. Обґрунтовано, що склад суб'єктів забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у законодавстві чітко не визначений. Однак його з'ясовано на підставі аналізу положень нормативно-правових актів, які визначають загальні засади та процедурні особливості влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

З метою системного погляду на правовий статус суб'єктів забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, варто брати за основу авторську класифікацію відповідних суб'єктів, яких запропоновано умовно поділити на дві групи: суб'єктів загальної компетенції та суб'єктів спеціальної компетенції. При цьому суб'єкти загальної компетенції реалізують загальні функції в системі забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також координують діяльність суб'єктів спеціальної компетенції та інших суб'єктів. До суб'єктів загальної компетенції віднесено Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України. Натомість суб'єкти спеціальної компетенції реалізують державну політику у сфері охорони прав дитини, уповноважені на реалізацію визначених законом функцій щодо адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Суб'єктами спеціальної компетенції є органи виконавчої влади (Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України, Національна соціальна сервісна служба України, Державна служба у справах дітей (утворена у 2023 р.)), зокрема місцеві органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування відповідно до їхньої компетенції тощо.

Виокремлено характерні ознаки, притаманні системі суб'єктів забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України (як загальної, так і спеціальної компетенції): 1) їх система формується державою або безпосередньо народом та діє на підставі закону; 2) наділені певним обсягом компетенції (правами, обов'язками, повноваженнями) у публічній сфері, зокрема щодо забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України; 3) мають власну організаційну та функціональну структуру; 4) взаємодіють з іншими суб'єктами, які забезпечують адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України; 5) мають визначений територіальний характер діяльності (поширюють функціонування або на всю територію України, або на окрему адміністративно-територіальну одиницю); 6) мають публічно-правові повноваження, що забезпечують вчинення юридично обов'язкових дій (видання нормативних чи індивідуальних актів, здійснення контролю, заходів переконання, стимулювання, державного примусу тощо).

5. Встановлено, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, має процедурний характер, є регламентованим нормативно-правовими актами порядком вчинення дій щодо передачі обов'язків (включно з обов'язками з утримання, виховання, навчання, відповідальності за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини) щодо захисту прав (зокрема, забезпечення права на виховання в сім'ї) та законних інтересів (зокрема, законного представництва) дитини від однієї особи (суб'єкта) до іншої. Визначено ознаки процедури влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: 1) її порядок визначається на підставі нормативно-правових актів; 2) передбачені норми містять порядок дій як суб'єктів публічного адміністрування, так і приватних осіб; 3) процедура призначена для захисту прав і свобод дітей, недопущення їх порушення; 4) результатом є настання зовнішніх наслідків у вигляді вибору форми влаштування; 5) виникають права й обов'язки осіб, які перебувають поза системою публічного адміністрування.

Обґрунтовано, що процедура влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, характеризується власною внутрішньою побудовою, яка відображається у комплексі взаємопов'язаних елементів, що дозволяє вести мову про наявність специфічної структурної ознаки. У складі процедури влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, виокремлено такі структурні елементи, як стадії, етапи та окремі дії. Доведено, що процедура влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, також має власні стадії, зокрема: 1) виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, та ведення обліку дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 2) набуття дитиною статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; 3) безпосередньо влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) контроль за дотриманням прав та свобод дітей під час влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

6. Сформульовано перелік проблем, які можуть мати місце під час адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах запровадження воєнного стану в Україні та умовно виокремлено їх групи: 1) проблеми нормативного характеру (стосуються законодавчого регулювання особливостей влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану); 2) проблеми процедурного характеру (коло питань, пов'язаних із вчиненням конкретних дій правового характеру щодо влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану (евакуація дітей із небезпечних районів, розміщення евакуйованих дітей, розшук дітей, труднощі в роботі служб у справах дітей і судових установ, запровадження тимчасового влаштування тощо)); 3) проблеми економічного характеру (фінансове забезпечення процесів евакуації дітей, влаштування, харчування, надання житла, соціальне забезпечення тощо); 4) проблеми

соціального характеру (сукупність заходів державного впливу щодо відновлення фізичного та психічного здоров'я дітей унаслідок воєнних дій, забезпечення соціальної адаптації у зв'язку з переїздом, евакуацією, надання допомоги та підтримки).

Запропоновано можливі шляхи для вирішення проблем, які можуть мати місце під час адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах запровадження воєнного стану в Україні, ключовими з-поміж яких є такі: 1) систематизація законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою належного нормативно-правового забезпечення відповідних процедур; 2) консолідація й координація роботи органів публічного адміністрування та правоохоронних органів, які мають повноваження в зазначеній сфері; 3) розроблення алгоритму чітких дій для всіх учасників процедур щодо влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) залучення міжнародних організацій із метою сприяння захисту прав дитини; 5) розроблення державної цільової соціальної програми з метою створення умов для реалізації державних гарантій та конституційних прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 6) відповідне врахування видатків у Державному бюджеті України, місцевих бюджетах; 7) вироблення єдиної державної стратегії щодо відновлення фізичного та психічного здоров'я дітей унаслідок воєнних дій, забезпечення соціальної адаптації у зв'язку з переїздом, евакуацією, надання допомоги та підтримки.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Князева Ю.А. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 94. С. 21–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/apdp.v94.2022.3>.

2. Князева Ю.А. Нормативно-правова основа адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2022. № 2. С. 19–28. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.2.3>.

3. Князева Ю.А. Генеза адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 259–275. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.34>.

4. Князева Ю.А. Проблеми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 7(51). Р. 196–205. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.7.30>.

5. Князева Ю.А. Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (як об'єкта адміністративно-правового регулювання). *Proceedings of the international scientific conference "The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period"*, Riga, Latvia, July 29–30, 2022. Riga : Publishing House "Baltija Publishing", 2022. P. 144–149. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-36>.

6. Князева Ю.А. Суб'єкти забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. *Proceedings of the international scientific conference "New approaches and current legal research"*, Riga, Latvia, November 3–4, 2022. Riga : Publishing House "Baltija Publishing", 2022. P. 112–115. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-263-0-28>.

АНОТАЦІЇ

Князева Ю.А. Адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2024.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України.

Встановлено, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, – це передача прав та обов'язків (включно з обов'язками з утримання, виховання, навчання, відповідальності за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини) щодо захисту прав (зокрема, забезпечення права на виховання в сім'ї) та законних інтересів (зокрема, законного представництва) дитини від однієї особи (суб'єкта) до іншої з наданням відповідного статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, і застосуванням ефективної оптимальної форми влаштування дитини. На підставі аналізу думок, які представлені в наукових джерелах, у дисертації виділені та охарактеризовані особливості влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Запропоновано таку періодизацію становлення й розвитку адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та закріплення його в законодавстві України: 1) архаїчний період (родинно-общинне регулювання) – із середини VI ст. до початку X ст.; 2) феодальний період (княже й церковно-монастирське регулювання) – з кінця X ст. до початку XVIII ст.; 3) самодержавний період (імперсько-державне регулювання) – з другої половини XVIII ст. до початку XX ст.; 4) радянський період (бюрократичне регулювання) – 1917–1991 рр.; 5) новітній період (демократично-правове регулювання) – з 1991 р. й дотепер.

Запропоновано аналізувати систему нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, через поєднання двох взаємопов'язаних системних і комплексних блоків: міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України, та національних нормативно-правових актів, які представлені Конституцією України, кодифікованими й некодифікованими законами, підзаконними актами.

З метою системного погляду на правовий статус суб'єктів забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, взято за основу авторську класифікацію відповідних суб'єктів, яких запропоновано умовно поділити на суб'єктів загальної компетенції та суб'єктів спеціальної компетенції. Зокрема, суб'єкти загальної компетенції реалізують загальні функції в системі забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також координують діяльність суб'єктів спеціальної компетенції та інших суб'єктів. Своєю чергою суб'єкти спеціальної компетенції реалізують державну політику у сфері охорони прав дитини, уповноважені на реалізацію визначених законом функцій щодо адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (органи виконавчої влади).

Встановлено, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, має процедурний характер та є регламентованим нормативно-правовими актами порядком вчинення дій щодо передачі обов'язків (включно з обов'язками з утримання, виховання, навчання, відповідальності за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини) щодо захисту прав (зокрема, забезпечення права на виховання в сім'ї) та законних інтересів (зокрема, законного представництва) дитини від однієї особи (суб'єкта) до іншої. Охарактеризовано основні ознаки цієї процедури та її стадії.

Сформульовано перелік проблем, які можуть мати місце під час адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах запровадження воєнного стану в Україні, а також умовно виокремлено їх групи: 1) проблеми нормативного характеру; 2) проблеми процедурного характеру; 3) проблеми економічного характеру; 4) проблеми соціального характеру. Запропоновано можливі шляхи вирішення зазначених проблем.

Ключові слова: адміністративні правовідносини, адміністративно-правове регулювання, влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт, дитина, позбавлена батьківського піклування, дитина-сирота, об'єкт адміністративно-правового регулювання.

Kniazieva Yu.A. Administrative-legal regulation of placing orphans and children deprived of parental care under the legislation of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in law in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2024.

The paper is devoted to the complex study of administrative legal regulation of placing orphans and children deprived of parental care under the legislation of Ukraine.

It has been established that placing orphans and children deprived of parental care involves the transfer of rights and responsibilities (including responsibilities for support, upbringing, education, responsibility for the life, health, physical and mental development of the child) regarding the protection of rights (including enjoying their right to upbringing in the family) and legal interests of the child (including legal representation) from one person (subject) to another with the provision of the appropriate status of an orphan child or a child deprived of parental care and the application of an effective optimal form of the child's placement. Based on the analysis of visions presented in scientific information sources, the dissertation highlights and characterizes the particularities placing orphans and children deprived of parental care as an object of administrative legal regulation.

The author has proposed to distinguish between the following historical stages in the periods of becoming and development of administrative legal regulation of placing orphans and children deprived of parental care in Ukraine and their consolidation in legislation: 1) the archaic period (family-communal regulation) – the middle of the 6th century – the beginning of the 10th century; 2) the feudal period (princely and church-monastic regulation) – the end of the 10th century – the beginning of the 18th century; 3) the autocratic period (imperial-state regulation) – the late 18th century – the beginning of the 20th century; 4) the Soviet period (bureaucratic regulation) – 1917–1991; 5) the recent period (democratic and legal regulation) – from 1991 to the present.

The system of statutory maintenance of administrative regulation of placing orphans and children deprived of parental care to analyze through two interrelated systemic and complex blocks has been put forward: international statutory acts (ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine) and national statutory acts (represented by the Constitution of Ukraine, codified and non-codified laws, by-laws).

In order to have a systematic view of the legal status of the subjects of administrative and legal regulation of the placement of orphans and children deprived of parental care, the author's classification of the relevant subjects was taken as a basis, which is proposed to be conditionally divided into subjects of general competence and subjects special competence. In particular, subjects of general competence implement general functions in the system of ensuring administrative and legal regulation of placement of orphans and children deprived of parental care, as well as coordinate the activities of subjects of special competence and other subjects. Subjects of special competence, in turn, implement state policy in the field of child rights protection, authorized to implement legally defined functions

regarding the administrative and legal regulation of placement of orphans and children deprived of parental care (executive authorities).

It has been established that the placement of orphans and children deprived of parental care has a procedural nature, is a procedure for taking actions on the transfer of responsibilities (including ones for support, upbringing, education, responsibility for life, health, physical and mental development of the child, etc.) regulated by statutory acts regarding the protection of rights (including ensuring their right to upbringing in the family) and legal interests of the child (including legal representation) from one person (subject) to another. The main features of the procedure and its stage have been described.

A list of problems that may occur during the administrative and legal regulation of the placement of orphans and children deprived of parental care in the conditions of the introduction of martial law in Ukraine is formulated, and their conditional groups are also distinguished: 1) problems of a normative nature; 2) procedural problems; 3) economic problems; 4) problems of a social nature. Potential solutions to the specific problems have been proposed.

Key words: *administrative and legal regulation, administrative legal relations, child deprived of parental care, object of administrative and legal regulation, orphan child, placement of children deprived of parental care, placement of orphans.*

Підписано до друку 28.02.2024. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1096.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

